Sosyoloji Konferansları
No: 52 (2015-2) / 177-189 *DOI: 10.18368/IU/sk.30396*

TÜRK SOSYOLOJİSİNDE METODOLOJİK YÖNELİMLER

Gökhan V. KÖKTÜRK*

"Sosyologlar Batılı, sosyal dünyalar değil..."
R. COHEN & P. KENNEDY

Özet

Türkiye'de sosyolojinin gelişimini sadece sosyoloji alanındaki değişmelerle ele almak konunun bütününü görmemizi engelleyici bir niteliğe sahiptir. Dolayısıyla bu yazıda sosyoloji ve sosyolojik düşüncenin temel belirleyicilerinden olan düşünce hayatı ve siyasi gelişmelerin hem Türkiye hem de Dünya'da yarattığı etkilerinin yanında metodolojik değişmeleri de ele alarak sosyolojinin gelişiminin daha anlamlı bir çerçeveye oturtulması amaçlanmıştır. Bu bağlamda Türk sosyolojisi açısından yöntemsel temel özelliklerin ve bu anlamdaki farklılıkların dahil edildiği bir dönemleştirme bu yazının ana karakterini oluşturmaktadır.

Anahtar Sözcükler: *Türk sosyolojisi, metodolojik yaklaşım, gelişim dönemleri.*

METHODOLOGICAL APPROACHES IN TURKISH SOCIOLOGY

Abstract

Approaching the development of sociology in Turkey only from the view point of changes in sociology is preventing to see the whole issue. Therefore, the main object in this article is to frame the effects of intellectual life and political developments which are some of the main determinants of sociology and sociological thinking both in Turkey and the world, while addressing simultaneously methodological changes. In this context, a periodization that is made by including the methodological main characteristics and discrepancies of Turkish sociology in this manner, forms the main characteristic of this study.

Keywords: *Turkish sociology, methodological approaches, developmental stages.*

* Yrd. Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü.
İletişim: gkokturk@akdeniz.edu.tr

Giriş

Türkiye'de sosyolojinin gelişimini sadece sosyoloji alanındaki değişmelerle ele almak konunun bütününü görmemizi engelleyici bir niteliğe sahiptir. Dolayısıyla bu yazıda sosyoloji ve sosyolojik düşüncenin temel belirleyicilerinden olan düşünce hayatı ve siyasi gelişmelerin hem Türkiye hem de Dünya'da yarattığı etkilerin yanında metodolojik değişmeleri de ele alarak sosyolojinin gelişiminin daha anlamlı bir çerçeveye oturtulması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, bu çalışmada Türk sosyolojisindeki metodolojik yaklaşımların farklılaşmasında zaman ve boyut kavramlarının belirleyici niteliği öne çıkmaktadır.

Bu bağlamda; Türk sosyoloji tarihi çalışmalarında, özellikle yöntem odaklı yapılacak çalışmalarda, Türk sosyolojisinin gündemindeki konular ile yöntemini birbirinden ayrı düşünmek eksik değerlendirmelere yol açabilir. Bu anlamda; *Zaman* yani tarihsel süreç içinde sosyolojiye etki yapan ve buna bağlı gelişen sosyal-siyasi olaylar, *Boyut* yani Türk sosyolojisinde ortaya konulan metodolojik yaklaşımlar başka bir deyişle araştırma nesnesine yönelimler, Türk sosyolojisini yöntem açısından değerlendirirken iki anahtar kavram niteliğindedir. Bunların yanında; *Batılılaşma* ve *Küreselleşme* süreçleri, Türk düşünce hayatının gelişme ve değişme dönemlerine rengini vermektedir. Türk sosyolojinde ise; bu etkili süreçler Baykan Sezer (1989:7)'in ifade ettiği gibi *Batıcılaşma* ve Mustafa Erkal'ın (2010) ifade ettiği gibi *Küreselleştirme* olarak etkinliğini göstermiştir.

Bu durum aynı zamanda Türk düşünce hayatını anlamamız ve anlatmamız açısından da önemli eksikliklere yol açmaktadır. Bilimsel gelişme süreci içinde Türk düşünce hayatına yönelik belirlemelerimizi yaparken, özellikle sadece Batı bilim ve felsefesinin tarihsel koşullarını bilmek Türk düşünce tarihini yazmanın önündeki en önemli sorunlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anlamda gerek sosyolojinin ortaya çıkışında, gerekse ilk yılları itibariyle, özellikle Batı'da yaşanan köklü değişimler ve yeniden yapılanmalar sosyolojinin ortaya çıkışını ve onun ötesinde ele aldığı konulara yaklaşım biçimini anlamamız açısından belirleyici niteliktedir.

Nitekim Türk sosyolojisindeki farklı metodolojik yaklaşımları ele alırken, Türkiye'de sosyolojinin bilimsel bir disiplin olarak kurulduğu döneme bir başka ifadeyle Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemi ve

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarındaki düşünce ikliminin temel özelliklerine dikkat ederek değerlendirmeler yapmak önemlidir. Bunun yanı sıra Türkiye'de sosyolojinin değerlendirilmesi ve dolayısıyla Türk Sosyolojisinde yöntem konusunu yalnızca sosyoloji alanındaki gelişmelerle ele alınması konunun bütününü görmemizi engelleyici bir niteliğe sahip olduğundan Türk sosyolojisini yöntem açısından dönemleştirmede ilk dönemi 19. yüzyıl başları olarak ele almak mümkün görünmektedir. Nitekim tarihsel süreç içinde yaşanan köklü değişimler ve bunların bütün toplumlara yansıyan etkileri, sosyal bilimlerde ve özellikle sosyolojide farklı anlayış, sorgulama ve yaklaşımlara da kaynaklık etmiştir. Türk sosyolojisinin Batı'da görülen değişim ve dönüşümlere refleks göstermesi, Türk sosyolojisinde yöntem konusunun kimi zaman kainatın, doğanın ve toplumun işleyişiyle ilgili olarak, kimi zaman ise araştırma metodlarına indirgenerek ele alınmasını da beraberinde getirmiştir.

Nitekim; modernizmin bir ürünü olan pozitif bilim anlayışı Bacon, Locke ve Descartes'in, daha sonraları da büyük ölçüde Newton'un görüşlerinden temellendirilmiştir. Swingewood (1998: 49)'un belirttiği gibi; Bacon, Locke ve Descartes'in çalışmalarına dayanan 18.yüzyıl'ın ampirist felsefesi insan bilgisinin temelini deneyime bağlayan, bilimin temelini ise deney, çıkarım ve gözleme dayandıran bir epistemoloji geliştirmişti. Ampirizm, duyular aracılığıyla öğrenilmiş bir dışsal dünyanın varlığını öngörmüş, yalnızca deneyimle test edilebilecek olan bilgiyi, bilimsel bilgi olarak kabul edilmiştir. Bu anlamda sosyolojinin ortaya çıkışında ve gelişiminde, özellikle metodolojik anlamda Descartes'in etkisi oldukça önemlidir. Zira bu nokta, sosyolojinin daha kuruluş yıllarında metodolojik yönelimi açısından belirleyici niteliktedir. Bilindiği üzere birbirlerinden bazı temel noktalarda ayrılsalar bile, egemen düşünce sistemlerinin tümü Batılılaşma hedefini taşımaktadır. Tüm bu gelişmelere bağlı olarak Sezer (1989: 7)'in belirttiği gibi; genel batıcılaşma akımı içinde, batı düşünce öğe ve dalları Türkiye'ye ithal edilmeye başlanmış, bu arada sosyoloji de ülkeye girmiştir. Böylece teknik alanda başlayan batı bilim ve düşüncesinin Türkiye'de kökleşmesi toplum bilimleriyle de bütünleşmiştir.

Bununla birlikte farklı sosyo-kültürel, ekonomik yapılara ve farklı sorunlara sahip olmalarına rağmen, Türkiye'de ve Avrupa'da sosyolojinin bir bilim dalı olarak kabul edilmesi aynı zamana, 19.yy'a rastlar. Fransa'dan sonra dünyada ikinci bağımsız sosyoloji kürsüsünün Türkiye'de kurulmuş

olması çok önemlidir. Türkiye'de ilk kez İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde 1914 yılında Ziya Gökalp tarafından İçtimaiyat Darülmesaisi adıyla sosyoloji resmen kurulmuştur. Ancak ilk sosyoloji dersleri 1913-1914'te verilmeye başlamıştır; 1924'te ise bütün liselerde ve öğretmen okullarında programa alınmıştır (Kasapoğlu, 1991: 31).

Türkiye'de sosyolojinin gelişim dönemlerini ele alırken, ilk yıllar itibariyle Ziya Gökalp'in etkinliğini görmek mümkündür. Kaynağı Batı olan Türk sosyolojisinin kuruluş yıllarında Batı'nın ampirist felsefesinden fazla etkilenmeyerek kuramsal birikime daha fazla önem vermesi, yöntemsel farkındalık göstergesidir. Bu bağlamda Türk sosyolojisi açısından yöntemsel temel özelliklerin ve bu anlamdaki farklılıkların dahil edildiği bir dönemleştirme, şöyle şekillenmektedir:

1. Türk Sosyolojisinin Kuramsal Zemininin Oluşması

Bilimsel bir disiplin olarak gelişimini sürdürmekte olan sosyoloji 19. ve 20. yüzyıllardaki ideolojik akımlardan ve hümanizmden oldukça etkilenmiştir. Nitekim ortaçağdaki kilise tahakkümünden kurtulan Batı dünyası, aydınlanma ile birlikte modern toplumun inşasına başlamıştır. Bu anlamda Segal (2006: 353)'in de belirttiği gibi; 19. ve 20. yüzyıllar büyük anlatıların ve genel kuramların sıklıkla etkili olduğu yıllardır. Bununla birlikte, Batı toplumlarındaki köklü değişimlerin ve oluşumların etkisini Osmanlı İmparatorluğu'nda da görmek mümkündür. Bu etkilenme dönemine ilişkin yapılan en açıklayıcı saptama Ülken (1999: 20)'in belirttiği gibi; haçlı seferleri sonucunda Batıya kapılarını sıkıca kapatan Türk düşünce sisteminin, Batılılaşma hareketleriyle birlikte Batıya kapılarını tamamen açmış olmasıdır. Batılı usullerin sorgulanmadan başka bir ifadeyle Türk sosyo-kültürel yapısına uygunluğunun tartışılmadan kabulü aynı zamanda Türk sosyolojisinin aktarmacı ve tercümeci karakteristik özelliğinin de temellerini atmıştır. Bununla birlikte, 19.yy'ın başından itibaren özellikle Fransız kültürünün Osmanlı eliti üzerinde belirgin bir biçimde etkide bulunması, Batı toplumlarındaki köklü değişimlerin ve oluşumların etkisini Osmanlı İmparatorluğu'nda da göstermiştir. Kıta Avrupası ile Batılılaşma çerçevesindeki sosyal-siyasi ilişkilerle birlikte temelleri atılan Türk sosyolojisi, Türkiye'de 19.yy süresince Avrupa denilince Fransa'nın anlaşılmasının da etkisiyle, Fransız düşünce modellerinin etkisinde kalmıştır. Bu durum, Türk sosyolojisinde ve yöntem konusunda yaşanan

bazı önemli tartışmalar gündelik siyaset görünümü altında bölünmeler ve parçalanmalar yaşanmasına yol açmıştır. Nitekim sorgulanmadan kabul edilen topluma ilişkin düşünceler Aydınlanma dönemi sonrasında Batı düşüncesinde görülen evrenin, doğanın ve toplumun işleyişine yönelik görüşleri de içermiş ve aynı doğrultuda inşa edilen metodolojinin de Batılılaşma etkisi altında kalmasının yolunu açmıştır. Böylelikle özellikle Bacon ve Descartes'e dayanan XVIII. yy'ın ampirist düşüncesi, bilimin temelini deney, gözlem ve çıkarıma dayandırmış ve pozitivist anlayışın kökenini oluşturan sayılar ve ölçme ile edinilen bilgiyi doğru bilgi kabul eden anlayışın temellerini oluşturmuştur.

Sözü edilen bilime ve bilgiye ilişkin pozitivist anlayış özellikle 1950'li yıllarla birlikte günümüze kadar baskın niteliğini korumaktadır.

2. Sosyolojiyle Tanışma ve Yöntemsel Farkındalık

Türk sosyo-kültür yapısının sosyolojik düşünce ile karşılaşmasının kökenlerini X. yüzyıla ve İbni Haldun'nun Mukaddime adlı yapıtına kadar götürmek mümkündür; ancak bilimsel bir disiplin olarak sosyoloji ile tanışma Ziya Gökalp'in 1914 yılında İstanbul Üniversitesi bünyesinde kurmuş olduğu sosyoloji kürsüsü ile başlamıştır.

Türk sosyolojisinin kuruluş yıllarında dış konjonktürün ve içerde aydınların Fransa tercihi ile Fransız sosyolojisinin büyük etkisi görülmektedir. Ziya Gökalp Durkheim'ın, Prens Sabahaddin de Le Play'in etkisindedir. İki Fransız sosyoloğunun etkisindeki Türk sosyolojisinin kurucuları aynı zamanda iki farklı siyasi anlayışı da sergilemektedirler. Bunların yanında; sosyolojiyle tanışma dönemiyle ilgili yapılacak en önemli tespit; Türk sosyolojisi tarihinde bu süreçte yöntemsel farkındalığın da yüksek olmasıdır. Sözü edilen yöntemsel farkındalık; hangi türde bilginin peşinde olunduğunun, elde edilen sosyolojik bilgilerle ne yapılması amaçlandığının bilinmesi ve bunun farkında olunması anlamına gelmektedir. Bir başka ifadeyle Türk sosyolojisi ulus-devlet inşası konusunda özellikle Ziya Gökalp etkililiğiyle yöntemsel açıdan farkındalığını ortaya koymuştur.

Türk sosyolojisinin ilk yılları dikkate alındığında yöntemsel farkındalığının daha net bir şekilde ortaya konulabilmesi için sosyolojik düşüncenin temel özelliklerini ve ulus-devlet inşasında sosyolojik yöntemin belirleyiciliğini

dikkate almak daha aydınlatıcı olmaktadır. Nitekim Özlem (2001: 323)'in belirttiği gibi; sosyolojide yöntemin üç temel bileşeni söz konusudur. Bunlar; nedensel, yorumsamacı ve karşılaştırıcı olma özelliğidir. Sosyolojik yöntemin nedensel bileşeni genelleştirmeler yoluyla sosyoloji yapma, genel kuramlarla saptama yapma özelliği sağlamaktadır. Bu özelliği sosyolojinin genelleştirici bir bilim olma niteliğine sahip olması ve toplumdaki temel kurumlar üzerinden ortaya koyduğu ilişki kalıpları ile toplumsal olanı açıklama anlayışına sahip olması anlamına gelmektedir. Nitekim; sosyolojinin Türkiye'ye geldiği yıllardaki sosyo-politik ortam Batıya yönelim ortak paydasında, Batılı temel kurumların işleyişinin anlaşılması ve elde edilen bulguların tüm sosyal yapıya önerilmesi özelliği taşımaktadır.

3. Genelleştirici Sosyoloji ve Yöntemsel Farkındalığın Devamı

Sosyolojinin kurulduğu yılları takip eden ve Ziya Gökalp'in sosyoloji anlayışının devralındığı sosyolojinin gelişim dönemleri açısından 1950'li yıllara kadar süren bu dönemde, Türk düşünce hayatı ve dolayısıyla Türk Sosyolojisi açısından oldukça önemli düşünceleri bulunan iki önemli fikir insanının çalışmalarını görmekteyiz.

Bu yıllar aynı zamanda; Ziya Gökalp'in milli devlet inşası, kültür ve eğitime ilişkin görüşlerinin ve sosyoloji anlayışının devam ettirildiği ve Çelebi'nin (1991: 37) belirttiği gibi; sosyolojinin Türkiye'de kurumsal hale geldiği yıllardır. Kurumlaşma süreci içinde Kasapoğlu'nun (1991: 31) belirttiği gibi; başlangıçta bağımsız bir kürsü olarak kurulmuş olmasına rağmen, bunu izleyen uygulamalar Avrupa'daki örnekleri gibi bazen felsefe bölümleri içinde sosyoloji kürsüleri biçiminde olmuştur. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinde 1933-34'te İktisat ve İçtimaiyat Enstitüsü kurulmuş, 1936'da İşletme Fakültesine devredilmiş ve 1949 yılında da İçtimaiyat Enstitüsü olarak anılmaya başlamıştır.

Bu bağlamda; Türk sosyolojisi açısından bu yıllar yöntemsel açıdan şekillendirici etkiye sahip olan kırılma noktalarının yaşandığı yıllardır. Şöyle ki; 1940'lara kadar Nazi Almanya'sından kaçarak İstanbul Üniversitesine gelen Alman sosyologları ile Hilmi Ziya Ülken ve Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'nun sosyolojik çalışmaları ve 1940'ların başında ise Behice Boran, Niyazi Berkes, Mediha Berkes'in Ankara

Üniversitesinde oluşturdukları sosyoloji kürsüsü, Marxizmle karışık Amerikan sosyolojisi, pek çok alanda deneysel çalışmalar yürüterek sosyolojinin kurumsallaşmasına katkıda bulunmuştur (Kaçmazoğlu, 1994: 49).

4. Uygulamalı Sosyoloji ve Yöntemsel Dönüşüm

Uygulamalı sosyolojiye ağırlık verilmesi Türk sosyolojisi açısından keskin bir değişimi ifade etmektedir, Türk sosyolojisi açısından yöntemin araştırma tekniklerine indirgenmesinin köklerini bu dönemde aramak mümkündür. Diğer bir ifadeyle Amerikan sosyolojisinin uygulama yönü ile Türk sosyolojinde etkisini göstermeye başlamasının gözlendiği dönemdir. Aynı zamanda bu dönem; II. Dünya Savaşı'nın ardından Dünya'da ve Türkiye'de çok köklü değişmelerin yaşandığı yıllardır. Türkiye'de çok partili sisteme geçiş, hızlı kentleşme ve gecekondulaşmanın başlaması, partiler arası rekabet ve çatışmanın yanında çoğulcu bir topluma doğru ilk adımların atılması gibi birçok faktör Türkiye'de sosyoloji anlayışında da değişmeye yol açmıştır (Özönder, 2001: 35). Bu değişmelerin kökenini, sosyoloji açısından özellikle II. Dünya Savaşından sonra metodoloji ve epistemoloji üzerine modernitenin sunduğu bulguların tartışılmaya başlanmasında aramak mümkündür. Bu anlamda II. Dünya Savaşı sosyoloji disiplini açısından bir dönüm noktasıdır. Bu süreç sonunda Türk sosyolojisine büyük ölçüde kaynak teşkil eden Kıta Avrupa sosyolojisi yerini özellikle uygulamalı yönüyle Amerikan sosyolojisine bırakmıştır. Böylece Amerikan sosyolojisinde gözlenen değişimler Türk sosyolojindeki yaklaşımları etkilemiş, hatta şekillendirmiştir. Amerikan sosyolojisi 1930'lu yıllardan sonra ve özellikle 1940'lı yıllarda Chicago Ekolü, Parsons ve Merton tarafından sunulan fonksiyonalizm ile şekillenmiştir (Halas, 2001: 28). Bu durum Türk sosyolojisine 1960'ların başlarında sosyal bilimlerde ampirik araştırma yapma şeklinde baskın durumda olan niceliksel yaklaşımın ön plana çıkması şeklinde yansımıştır.

Türk sosyolojisinin değişim dönemleri açısından 1960'lı yıllarda ampirik araştırmaların yeni bir ivme kazanması söz konusu olmuştur. Bunda Kasapoğlu'nun (1991: 33) belirttiği gibi; iç ve dış çevrenin etkisi olmuştur. Örneğin; DPT'nin kurulması ve toplumu yönlendirmede gereksinim duyulan bilgilerin toplanması, sosyolojinin toplumda önemli bir yeri olduğunun kavranmasında önemli rol oynamıştır. ODTÜ ve Hacettepe

Üniversitesinde Nüfus Etütleri Enstitüsü kurulmuş ve ABD'de eğitim görmüş bir çok sosyolog ve sosyal bilimci 1960 ve 1970'lerde pek çok alan araştırması yapmışlardır. 1950-1970 arası dönem Türkiye'de pozitivist paradigmanın ve yöntem anlayışının kök salmaya başladığı yıllardır.

5. Durgunluk Yılları

1970 ile 1990 yılları arasındaki zamanı, genel sosyoloji disiplini ve Türk sosyolojisi açısından yeniden şekillenme ve durgunluk dönemi olarak tanımlamak mümkündür. Bununla birlikte, 1980'li yıllar Türkiye'de 1970'lerden itibaren başlayan öğrenci hareketleri, sokak çatışmaları ve sağ-sol çatışmalarının sona erdiği yıllardır. Türk sosyo-kültür yapısının Türkiye sınırlarının ötesindeki varlığının 1990'lardan sonra daha kolay incelenebilme, araştırılabilme imkânlarının ortaya çıkması sonucu bu bölgelerin sosyolojik araştırma konusu olması söz konusu olmuştur (Özönder, 2001: 37).

1970-1980 arası dönemde Türk sosyolojisi, Türkiye'nin içinde bulunduğu siyasal ve sosyal koşullardan etkilenerek şekillenmiş ve daha sonraki dönemlerde sosyolojinin üniversite derslerine sıkışıp kalmasıyla sonuçlanacak bir durgunluğa girmiştir. 1980'lere gelindiğinde sosyolojide yapısal ve siyasal bazı değişiklikler görülmektedir. Türkiye'de sosyoloji bu dönemde öncelikle dış ve buna bağlı olarak iç siyasal yapı ile yakından bağıntılıdır. 1980 sonrasında yaşanan bilimsel ve siyasi kırılmalar, Türk sosyolojisinin yöntemsel olarak geçirdiği değişim veya dönüşümü açıklayabilmek açısından belirleyicidir. Nitekim; Sovyetler Birliğinin dağılması, küreselleşme sürecinin hız kazanması, moderniteye bir karşı duruş sergileyen postmodernizmin yükselişi, "paradigma savaşları" olarak nitelenen ve özellikle evrenin, doğanın ve toplumun işleyişine dair görüşlerin bilimsel alanda yol açtığı değişmelerin Batı düşünce dünyasına ve sosyolojisine, ki Türk sosyolojisine büyük ölçüde kaynaklık eder, etkileri Türk sosyolojisinde metodolojik alanda somut bir şekilde etkilerini göstermiştir.

Özellikle 1980'lerin sonunda yaşanan ekonomik ve siyasi gelişmeler sosyolojinin ve genelde sosyal bilimlerin araştırma nesneleri ve yöntemleri konusunda kendilerini sorgulamalarını gerektirmiştir. Sovyet Bloğunun çöküşünün ardından dünya hakimiyetini kesinleştiren küresel kapitalizm ve uluslar arası siyasal aidiyet biçimlerinin ulus-devlet karşısında güç

kazanması sosyolojinin araştırma nesnesi olarak ulus-devlet sınırları ile tanımlanan bütüncül bir toplum anlayışını sarsmıştır. 1990'ların başında "globalleşme" paradigması, sosyal bilimlerde hakim paradigma haline gelmiş; ulus-devlet ve toplum merkezli çözümlemelerin yerine "global" eksenli çözümlemeler önem kazanmıştır (Durakbaşa, 2002: 127).

Kaçmazoğlu'nun da belirttiği gibi (1993: 52); Türkiye'de yapılan çalışmalarda sosyal bilimler alanında metodolojik yayınların özellikle 1980 sonrası dönemde arttığı gözlenmektedir. Türkiye'de 1980 sonrası dönemde metodolojik yayınların artmış olması; araştırma olanak ve alanlarının genişlemesi ve gelişmesi, aynı zamanda da entelektüel hayatın içsel faktörleri ile doğrudan ilişkilidir. Dolayısıyla 1980 sonrası dönemi Türk sosyolojisinde metodolojik olarak bir hareketlenme yılları olarak tanımlamak mümkündür.

6. Global Sosyoloji Çağrısı ve Kültürel Çalışmalar

Akademik ilgi alanlarının hemen hemen tamamında dile getirilen küreselleşme süreci; bir yandan sosyolojinin araştırma nesnesi olan toplumun sınırlarının tartışılmasına neden olurken, diğer yandan da bütün toplumlarda ortaya çıkan farklılıkların vurgulanması, kimlik arayışları, sosyal ve siyasal alandaki yetersizlikler veya aksamalar gibi önemli konulara da çözüm bulmayı gündeme getirmiştir. Küreselleşme süreciyle birlikte özellikle Amerikan sosyolojisi ağırlıklı "global sosyoloji" ve "global toplum" anlayışının bir eşzamanlılık ve paralellik göstermesi bize küreselleşme sürecinin sadece teknolojik ya da ekonomik olarak öne çıkan bir süreç olmadığını göstermektedir. Küresel sosyoloji anlayışını Türk sosyolojisi açısından Amerikan sosyolojisinin takipçisi ve hatta yer yer taklitçisi konumunda olunması nedeniyle Amerikan sosyolojisinin bir çağrısı olarak değerlendirmek mümkün görünmektedir. Dolayısıyla küresel sosyoloji anlayışı, özellikle ulus-devletlerin ortadan kalkacağı onun yerine yeni bir örgütlenme biçimi olan *global toplum* öngörüsüne sahiptir, bu doğrultuda yeni sosyoloji anlayışı da Amerikan sosyolojisi odaklı bir niteliğe sahiptir.

Küresel sosyoloji, dünya çapında bir sosyolojiyi öngörmektedir, dolayısıyla ideolojik ve metodolojik köklerini, baskın konumda olan Amerikan sosyolojisinden almaktadır. Bu anlamda küresel sosyoloji yaklaşımını tüm bilimler için kaçınılmaz bir süreç olarak görüp buradan da "ideal bilim"

tanımına ulaşmaya çalışmak konunun esasını kaçırmamıza neden olabilir görünmektedir. Türk sosyolojisi açısından küresel sosyoloji çağrısına yönelik tavır; teorik, epistemolojik, metodolojik ve tarihi süreci temel alan bir çerçevede olmalıdır, aksi taktirde karakteristik bir özellik olan Batıya karşı güvenin tam olması ve sorgulanmadan sosyo-kültürel yapıya uygun olduğu anlayışı temelinde takip hatta taklit etme şeklinde özgün olmayan bir görüntüye sahip olacaktır.

Buna bağlı olarak, Türk sosyolojisinin Batı'dan etkilenimleri günümüzde de Türk sosyolojisinin hem konuları hem de sorunları bağlamında belirleyici faktörler arasındadır. Ancak Tuna'nın (2002: 15) belirttiği gibi; Batı'da ortaya konulan görüşlerin veya teorilerin yine Batı tarafından mutlak doğrular olduğu gibi bir dayatması söz konusu değildir. Bu anlamda Türk sosyolojisi açısından, Batı sosyolojisini temel alanların Batı'da ortaya konulan görüşleri, kuramları mutlak doğrular olarak kabul eden hatta olmazsa olmaz olarak gören anlayışlarının, Batı tarafından doğrudan bir dayatmayla değil, bu görüşte olanların kendilerinin atfettikleri bir durum olarak ortaya çıkmış olması söz konusudur.

Toplumlardaki farklılıkların etnik düzeyde sınırlarını belirginleştirmesi, yöntemsel olarak Türk sosyolojisini de etkilemiş ve bu anlamda kültürel çalışmalara ilgiyi artırmıştır. Bu yönde geçmişte antropoloji ve etnografya kökenli farklı toplumları tanımaya yönelik araştırmalara Türk sosyolojisinde kültürel çalışmalar adı altında toplum içinde farklı olduğu öne sürülen kültürel unsurlara ilginin yoğunlaştığı görülmektedir.

Sonuç

Türk sosyolojisinin yöntem odaklı genel bir değerlendirmesini yaptığımızda, sosyolojinin konusunun yönteminden uzak düşünülemeyeceğine bağlı olarak, 1940'lı yıllara kadar sosyolojinin yöntemsel açıdan farkındalığa sahip olduğunu belirtebiliriz. Daha sonrasında Türkiye'de çok partili siyaset sistemine geçişle birlikte Türk sosyolojisi yöntem olarak Amerikan sosyolojisinin uygulamalı kısmının yoğun etkisindedir. 1980'li yıllar uygulamalı sosyolojiye duyulan ilginin etkisiyle mikro analizlerden makro sonuçlara ulaşılan zamanlardır. Günümüzde ise sosyal ve siyasi konjonktürün etkisiyle sosyoloji alanında çevre ülkelerden beklenildiği gibi küresel sosyoloji yaklaşımına ilginin artması söz konusudur. Bu bağlamda gerekli olan; sosyolojinin ele aldığı konuların, sosyolojinin yönteminden

uzak bir şekilde yüzeysel olarak ele alınmasına sosyologların karşı duruş sergilemeleri ve sosyolojinin yalnızca kamuoyu araştırmalarından ibaret olmadığının anlatılmasıdır.

Sonuç olarak; Sosyolojinin Türkiye'ye gelişindeki ve günümüzdeki sosyal ve siyasal konjonktürü göz önüne alırsak, yöntem odaklı bir değerlenme yaparken sosyal ve siyasi değişkenleri göz ardı etmenin hatalı değerlendirmelere neden olması mümkündür. Bu bağlamda sosyolojinin geleceği ile ilgili olarak şu söylenebilir; sosyolojinin kendi içinde ana kamplara bölünmesi, bir teorik ve/veya metodolojik hegemonyanın yeniden oluşması günümüz sosyolojisi bakımından oldukça uzak bir ihtimal olarak gözükmektedir.

Günümüzde bilim üretimi çok büyük ölçüde Anglo-Amerikan dünyada ve Anglo-Amerikanizm'in kontrol ettiği yerlerde, yani merkezde gerçekleştirilmektedir. Türkiye gibi çevre ülkelere düşen de, istisnalar dışında, merkezde üretileni ithal edip tüketmek olmaktadır (Özlem, 1988: 66). Buna bağlı olarak, Türk sosyolojisinin Batı'dan etkilenimleri günümüzde de Türk sosyolojisinin hem konuları hem de sorunları bağlamında belirleyici faktörler arasındadır. Ancak Tuna (2002: 15)'nın belirttiği gibi; Batı'da ortaya konulan görüşlerin veya teorilerin yine Batı tarafından mutlak doğrular olduğu gibi bir dayatması söz konusu değildir. Bu anlamda Türk sosyolojisi açısından, Batı sosyolojisini temel alanların Batı'da ortaya konulan görüşleri, kuramları mutlak doğrular olarak kabul eden hatta olmazsa olmaz olarak gören anlayışlarının, Batı tarafından doğrudan bir dayatmayla değil, bu görüşte olanların kendilerinin atfettikleri bir durum olarak ortaya çıkması söz konusudur.

Türk sosyolojisine büyük ölçüde kaynaklık eden ve Türk sosyolojisinin gelişim dönemlerinde belirleyici etkenlerin başında yer alan Batı sosyolojisi; kimi zaman aktarmacılık kimi zaman da tercümecilik tartışmaları etrafında Türk sosyolojisinin gündemindeki ana sorun niteliğini günümüzde de korumaktadır. Bütün toplumları ve özellikle sosyal bilimleri etkileyen değişimler neticesinde sosyolojinin nesnesinde, yani ulus-devletlerin sınırlarının tartışılması ve modernizme gösterilen tepkiler sonucu bir değişiklik olup olmadığı, ya da sosyolojinin bütüncü toplum anlayışında bir sarsılma olup olmadığı konusu da gündeme gelmiştir. Bu konudaki tartışmalar Türk sosyolojinde metodolojik yönelimlerin niteliğini belirleyici konumdadır.

KAYNAKÇA

Cohen, R. & P. Kennedy (2000), **Global Sociology**, London, Macmillian Pres.

Çelebi, Nilgün (1991), "Sosyoloji: Geçmişten Geleceğe", **Milli Kültür**, Nisan, 83: 37-41.

Durakbaşa, Ayşe (2002), "1990 Sonrası Türkiye'de Sosyoloji Literatürü: Toplumsal Görüş Ufkunun Olanakları ve Sınırları", Yeni **Sosyolojik Arayışlar Dünya'da ve Türkiye'de Farklılaşma-Çatışma Bütünleşme II**, III. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Ankara, Sosyoloji Derneği Yayını, 127-133.

Ergun, D. (2006), **Yöntemi Bulmak**, 2.Baskı, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları.

Ergun, D. (2006), **100 Soruda Sosyoloji El Kitabı**, 8.Baskı, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları.

Erkal, M. (2010), "Diyalog ve küreselleştirme", 21.02.2010, **Yeniçağ Gazetesi**, http://www.yg.yenicaggazetesi.com.tr/yazargoster.php?haber=12148

Halas, Elz'bieta (2001), "How Robert M. MacIver was Forgotten: Columbia and American Sociology in a New Ligth, 1929-1950", **History of the Behavioral Science**, Vol 37(1), 27-43, Winter.

Kaçmazoğlu, H. Bayram (1994),"1960 Sonrasında Türkiye'de Yapılan Sosyoloji Çalışmalarına Genel Bir Bakış", **Dünya'da ve Türkiye'de Güncel Sosyolojik Gelişmeler**, Ankara, Sosyoloji Derneği Yayınları.

Kızılçelik, Sezgin (2015), **Yerli Sosyoloji: Doğu-Batı Çatışması Teorisinin Ana Hatları**, Ankara, Anı Yayınları.

Köktürk, Gökhan V. (2013), **Türk Sosyolojisinde Metodolojik Değişmeler 1980-2003**, İstanbul, Doğu Kitabevi.

Özlem, Doğan (2001), **Max Weber'de Bilim ve Sosyoloji**, İstanbul, İnkılâp Yayınları.

Özönder, M. Cihat (2001), "Sosyoloji", **Atatürk'ün Ölümünün 62. Yılında Cumhuriyet Türkiye'sinde Bilimsel Gelişmeler Sempozyumu**, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 33-39.

Segal, David R. (2006), "Military Sociology", **Social Institutions,** New York, Sage Publishing.

Sezer, Baykan (1989), **Türk Sosyolojisinin Ana Sorunları**, İstanbul, Sümer Kitabevi Yayınları.

Sezer, Baykan (1993), **Sosyolojide Yöntem Tartışmaları**. İstanbul, Sümer Kitabevi Yayınları.

Sezer, Baykan (1988), "Önsöz" **Türkiye'de Sosyolojinin 75. Yılı**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Swingewood, Alan (1998), **Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi,** (Çev. Osman Akınhay), Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları.

Tuna, Korkut (2002), **Yeniden Sosyoloji**, İstanbul, KaraKutu Yayınları, 2002.

Ülken, H. Ziya (1999), **Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi**, İstanbul, Ülken Yayınları.